

گیاه پالایی فلزات سنگین توسط گیاه آفتابگردان: یک مطالعه مروری

عبدالکازم نیسی^۱ - مهدی وثوقی^۲ - بصیر محمدی^۳ - محمدجواد محمدی^{۲*} - ابوالفضل نعیم آبادی^۲ - بایرام هاشم زاده^۲

۱ - استادیار گروه مهندسی بهداشت محیط دانشکده بهداشت و مرکز تحقیقات فن آوری های زیست محیطی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور، اهواز، ایران.

۲ - دانشجوی دکتری مهندسی بهداشت محیط دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور، اهواز، ایران.

۳ - کارشناس ارشد زیست شناسی گیاهی، دانشگاه پیام نور تهران

۴ - هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، مجتمع آموزش عالی سلامت خوی، ایران

*نویسنده مسئول: اهواز، بلوار گلستان، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، دانشکده بهداشت

تلفن: ۰۹۳۵۵۴۳۹۷۰۷ پست الکترونیکی: javad_sam2000@yahoo.com

چکیده

زمینه و هدف: توسعه سریع تکنولوژی های جدید، همراه با یکسری مشکلات محیطی از جمله آلودگی خاک، آب و هوا است. آلوده شدن خاک بوسیله فلزات سنگین ساختار و تنوع زیستی خاک را بهم می زند. گیاه پالایی از روش های نوین در پاکسازی خاک از فلزات سنگین می باشد. گیاه پالایی از جمله روشهای پیشنهادی است که با انباشت عناصر سنگین در اندام هوایی گیاهان، خروج این عناصر از خاک های آلوده را امکان پذیر می کند. هدف از انجام این مطالعه بررسی وضعیت حذف فلزات سنگین موجود در خاک بوسیله گیاه آفتابگردان است.

روش: این مطالعه به روش مروری_توصیفی بر روی مطالعات انجام شده در مورد گیاه پالایی توسط گیاهان آفتابگردان انجام گردید. سایت های مورد استفاده عبارت بودند از www.pubmed.com - www.magiran.com - www.civilica.com - [science direct-sid.ir](http://science-direct-sid.ir). معیار ورود اطلاعات مقالات مرتبط با موضوع و حاوی کلمات کلیدی تحقیق بوده است.

یافته ها: نتایج نشان داد که تفاوت معنی داری بین غلظت کادمیوم در اندام هوایی و ریشه گیاه آفتابگردان وجود دارد. همچنین تفاوت معنی داری بین فاکتورهای انتقال و تجمع زیستی در گیاه آفتابگردان مشاهده شد. همچنین توزیع سرب در اندام های مختلف آفتابگردان از غلظت قابل جذب این عناصر در خاک تبعیت می نماید و با افزایش غلظت سرب قابل جذب در خاک، غلظت آن در گیاه نیز افزایش یافت.

نتیجه گیری: گیاه آفتابگردان برای حذف فلزات سنگین بکار رفته و بیشتر جذب را در مورد سرب و کادمیم از طریق ریشه ی گیاه بوده است. بنابراین آفتابگردان پتانسیل استخراج گیاهی بالاتری نسبت به بسیاری از گیاهان دارد.

کلیدواژه ها: کادمیوم، سرب، گیاه پالایی، آفتابگردان.

فصلنامه علمی دانشگاه علوم پزشکی تربت حیدریه، دوره ی دوم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳

مقدمه

آلودگی خاک با فلزات سنگین یکی از مهم ترین مشکلات زیست محیطی در بسیاری از نقاط جهان می باشد. مهمترین راه ورود فلزات سنگین به محیط از طریق کاربرد فاضلابهای شهری، حشره کش ها، کود دهی، آبیاری با هرزاب ها، صنایع رنگ سازی، کارخانجات سیمان، لاستیک سازی، سوخت خودرو و صنایع ذوب فلز می باشد. کادمیوم یکی از مهمترین فلزات شناخته شده آلاینده محیط زیست است. (۴-۱). توسعه سریع تکنولوژی های جدید، همراه با یکسری مشکلات محیطی از جمله آلودگی خاک، آب و هوا است. برخلاف آب و هوا، آلودگی خاک از نظر ترکیبات شیمیایی به آسانی قابل اندازه گیری نبوده و با توسعه طرح های متعدد و آلوده شدن خاک بوسیله فلزات سنگین ساختار خاک برای رشد و توسعه گیاهان مسموم و خطرناک می شود و تنوع زیستی خاک را بهم می زند. (۵). فلزات سنگین که سرب، آلومینیوم، جیوه، مس، کادمیوم، مس، نیکل و آرسنیک را شامل میگردند ابتدا توسط فیتوپلانکتونها، باکتریها، قارچها و ارگانیسیمهای کوچک دیگر جذب شده و سپس به ترتیب توسط موجودات بزرگتر خورده و در نهایت به راحتی از طریق مصرف محصولات کشت شده در خاکهای آلوده، به زنجیره غذایی مصرف کنندگان وارد شده و سلامت انسان ها و حیوانات را به خطر می اندازد (۱ و ۶). برخی فلزات به مقدار ناچیز برای عملکرد طبیعی بدن ضروری میباشند اما ورود بیش از اندازه آنها به بدن مسمومیت ایجاد خواهد کرد. ایراد اصلی فلزات سنگین این میباشد که در بدن متابولیزه نمیگردند. در واقع فلزات سنگین پس از ورود به بدن دیگر از بدن دفع نشده و در بافتهای بدن انباشته میگردند. همین امر موجب بروز بیماریها و عوارض متعددی در بدن میشود. فلزات سنگین همچنین جایگزین دیگر املاح و مواد معدنی مورد نیاز در بدن میگردند. از جمله مهمترین مضرات فلزات سنگین اختلالات عصبی (پارکینسون، آلزایمر، افسردگی، اسکیزوفرنی)، انواع سرطان ها، فقر مواد مغذی، بر هم خوردن تعادل هورمونها، چاقی، سقط جنین، اختلالات تنفسی و قلبی-عروقی، آسیب به کبد، کلیه ها و مغز، آلرژی و آسم، اختلالات غدد درونریز، عفونتهای ویروسی مزمن، کاهش آستانه تحمل بدن، اختلال در عملکرد آنزیمها، تغییر در سوخت و ساز، ناباروری، کم خونی، خستگی، تهوع و استفراغ، سردرد و سرگیجه، تحریک پذیری، تضعیف سیستم ایمنی بدن، تخریب ژنهای پیری زودرس، اختلالات پوستی، کاهش حافظه،

بی اشتها، التهاب مفاصل، ریزش مو، پوکی استخوان، بی خوابی و مرگ می باشد (۱۰-۶).

تکنیک های بسیاری جهت پاکسازی خاکهای آلوده به فلزات سنگین گسترش یافته اند. در میان این تکنیک ها استخراج گیاهی (گیاه پالایی) بعنوان یک روش پاکسازی موثر و ارزان عرضه شده است که در آن جذب و جمع آوری آلاینده ها در بافت های قابل برداشت گیاهی مد نظر می باشد (۱۶-۱۱). در این روش با برداشت گیاهان از خاک، آلاینده ها از خاک زدوده می شوند (۱۲). در اراضی کشاورزی آلوده به فلزات سنگین، انتخاب گیاهان زراعی متحمل به فلزات، جهت برداشت آلاینده ها از خاک می تواند یک استراتژی جدید برای مدیریت اراضی باشد. تعدادی از گونه های انباشتگر کادمیوم که بر اساس نتایج حاصل از آزمایشات هیدروپونیک و گلدانی گزارش شده اند گونه های با توده زیستی بالا شامل ذرت، آفتابگردان و خردل هندی می باشند (۲۳-۱۷). برای پالایش مناطق آلوده به فلزات سنگین و دیگر آلاینده ها، روش های مختلف فیزیکی، شیمیایی و بیولوژیکی پیشنهاد شده است که عمدتاً پرهزینه و غیر اقتصادی می باشند. گیاه پالایی تکنیک پالایش در محل خاک، آب و رسوبات آلوده است که اقتصادی، دوستدار محیط زیست و در حال گسترش است (۲۶-۲۴). روش های معمول برای خروج فلزات سنگین از خاک های آلوده عموماً پرهزینه بوده و هم چنین سبب تغییرات در بعضی از ویژگی های خاک مانند ساختمان، مواد آلی و جمعیت ریزموجودات خاک می شوند (۲۷). بعضی از گونه های اختصاصی گیاهان می توانند فلزات سنگین را به اندام هوایی انتقال دهند (۲۸). به طور کلی برای انتخاب یک گیاه برای هدف گیاه پالایی خاک باید قدرت جذب بالای گیاه، تولید زیست توده بالا و انتقال زیاد عنصر از ریشه به ساقه مد نظر قرار بگیرد (۳۱-۲۹).

گیاه آفتابگردان:

گیاه آفتابگردان از راسته ی *asteraceae* و با نام *helianthus annus* می باشد. آفتابگردان گیاهی یک ساله و چندساله، دارای سه نوع ریشه است: ریشه نخست شامل ریشه اصلی که تا ۴/۲ متر در عمق زمین فرو میرود. ریشه دوم شامل ریشه های فرعی که در ۲۵ سانتیمتری عمق خاک پراکنده میشوند و مهمترین بخش ریشه را تشکیل میدهند و ریشه سوم شامل ریشه های سطحی که نزدیک به سطح خاک هستند. آفتابگردان گیاهی است مخصوص مناطق نیمه گرمسیر تا گرمسیر که حساسیت زیادی به خاک ندارد و در هر نوع خاکی

می تواند رشد کند. این گیاه در خاکهای شنی - رسی یا رسی - شنی با واکنش ۷ معمولاً بهترین محصول را به بار می آورد و در برابر شوری خاک مقاومتی بسیار اندک دارد. قدرت سازش آفتابگردان با محیط زیاد است و به استثنای زمین های باتلاقی که قبل از کشت این گیاه حتماً باید زهکشی شوند، در اکثر خاکها و آب و هواهای مختلف رشد می کند (۳۲-۳۳).

واکنش گیاهان به فلزات سنگین:

گیاهان ۳ راهبرد پایه برای رشد در خاکهای آلوده به فلزات سنگین دارند. گونه هایی که از ورود فلزات به بخش های هوایی خود جلوگیری کرده یا غلظت فلزات را در خاک پایین نگه می دارند، گونه هایی که فلزات را در اندام های هوایی خود تجمع داده و دوباره به خاک بر می گرداند و گیاهانی که می توانند فلزات را در اندام های هوایی خود تغلیظ کرده به طوری که چندین برابر غلظت فلز در خاک شود و گیاهانی که غلظت بالای از آلاینده ها را جذب کرده و در ریشه، ساقه یا برگ هایشان تغلیظ می کنند (۳۴).

گیاه پالایی:

تکنیک پالایشی است که شامل جذب، تغییر شکل، تجمع و یا تصعید آلاینده ها با کمک گیاهان برای زدودن آلودگی های آب، خاک و هوا می باشد. این روش را برای زدودن آلودگی های نفتی نیز بکار می برند. گیاه پالایی با استفاده از مهندسی گیاهان سبز شامل گونه های علفی و چوبی برای برداشت مواد آلاینده از آب و خاک یا کاهش خطرات آلاینده های محیط زیست نظیر فلزات سنگین، عناصر کمیاب، ترکیبات آلی و مواد رادیواکتیو به کار برده می شود (۳۵-۳۶). مهم ترین ترکیبات معدنی آلاینده فلزات سنگین بوده و میکروارگانیسم های خاک قادر به تجزیه آلاینده های آلی هستند، اما برای تجزیه میکروبی فلزات نیاز به آلی شدن یا تغییرات فلزی آنها وجود دارد که امروزه از گیاهان برای این بخش استفاده می شود. خاک علاوه بر این که پایگاه موجودات خشکی زی بویژه جوامع انسانی است، محیط منحصربه فردی برای زندگی انواع حیات بخصوص گیاهان به شمار می رود. با توسعه طرح های انسان ساخت و آلوده شدن خاک ها به وسیله فلزات سنگین، ساختار خاک برای رشد و توسعه گیاهان مسموم و خطرناک می شود و تنوع زیستی خاک را نیز بهم می ریزد. در روش گیاه پالایی، گیاهان بر اساس مکانیسم جذب طبقه بندی و آلودگی خاک به فلزات سنگین به کمک روش های شیمیایی، فیزیکی و بیولوژیکی کاهش داده می شود. بر اساس تحقیقات دفتر بررسی آلودگی آب و خاک سازمان حفاظت

محیط زیست، رفع آلودگی خاک معمولاً با ۲ روش خارج از محل و در محل صورت می گیرد (۳۶-۳۵). در روش خارج از محل، خاک آلوده به مکان دیگری انتقال یافته و پس از رفع آلودگی به مکان اولیه برگردانده می شود. در روش دیگر که نیاز به جابه جایی و انتقال ندارد آلاینده ها با آلی شدن، از قابلیت جذب زیستی آنها کاسته می شود. برای کاهش آلودگی آلاینده های معدنی در خاک می توان از روش های آلی کردن، کمپلکس کردن و افزایش خاک بوسیله آهک استفاده کرد اما بیشتر این روش ها گران بوده و سبب تخریب محیط زیست می شوند. در فناوری استفاده از گیاهان با عنوان گیاه پالایی، از گیاهان سبز و ارتباط آنها با میکروارگانیسم های خاک برای کاهش آلودگی خاک و آب های زیرزمینی استفاده می شود. این فناوری می تواند برای رفع هر دو نوع آلاینده خاک یعنی معدنی و آلی به کار رود. کاربرد تکنیک های فیزیکوشیمیایی سبب از میان رفتن میکروارگانیسم های مفید خاک مانند تثبیت کننده های نیتروژن میکروریزا می شود که در نتیجه فعالیت های بیولوژیکی خاک را ضعیف می کند و در مقایسه با تکنیک گیاه پالایی بسیار هزینه بر است. در روش ریزوفیلتراسیون از گیاهان خاکی و آبی استفاده می شود که آلاینده های منابع آبی آلوده با غلظت کمتر در ریشه هایشان تغلیظ یا رسوب می کنند که این روش بخصوص برای فاضلاب های صنعتی، رواناب کشاورزی و یا فاضلاب معادن اسیدی کاربرد دارد و برای فلزاتی مانند سرب، کادمیم، مس، نیکل، روی و کرم مناسب است. گیاهانی مانند خردل هندی، آفتابگردان، تنباکو، چاودار و ذرت دارای این توانایی هستند (۳۶-۳۵). آنها دارای قدرت جذب سرب از فاضلاب هستند که در این میان، آفتابگردان بیشترین قدرت و توانایی را دارد. در روش دیگری با استفاده از قدرت ریشه، محدود کردن تحرک و قابلیت دسترسی آلاینده ها در خاک صورت می گیرد. این روش معمولاً برای کاهش آلودگی در خاک، رسوب و لجن استفاده می شود و از طریق جذب، رسوب، کمپلکس و یا کاهش ظرفیت انجام می پذیرد. در روش تبخیر گیاهی گیاهان آلاینده ها را از خاک جذب و سپس به بخار تبدیل کرده و با عمل تعرق به اتمسفر انتقال می دهند. این روش در درختان در حال رشد برای جذب آلاینده های آلی و معدنی کاربرد دارد. در روش دیگری که به نام کاهش گیاهی معروف است گیاه با متابولیسم خود از طریق انتقال، تجزیه، تثبیت و تصعید ترکیبات آلاینده به برطرف کردن آلودگی از خاک و آب های زیرزمینی کمک می کند. در این روش،

فلزات را دارند به پیشرفت این تکنولوژی کمک می کند. برای تسهیل این تکنولوژی گیاهان باید غلظت های بالا از فلزات سنگین را توسط ریشه هایشان استخراج کنند و این فلزات را به بیومس (زیست توده) انتقال دهند و مقدار بالایی از بیومس تولید کنند. فلزات سنگین استخراج شده ممکن است از بیومس گیاه آلوده شده مجدداً وارد چرخه شود (۳۸-۳۷).

کاربردهای phytoextraction

۱. پاک سازی محیط های آلوده:

حدود سال ۱۹۸۰ کاربردی تحت عنوان phytoremediation برای گیاهان ابر جاذب ارائه شد. این روش که اولین بار توسط دانشمندان آمریکایی و اروپایی گزارش شد شامل استفاده از گیاهان و جمعیت میکروارگانیسم های اطراف ریشه آنها برای جذب آلوده کننده ها و کاهش آنها از محیط می باشد. امروزه قابلیت رشد و جذب فلزات سنگین در محیط های شدیداً آلوده در تعداد زیادی از گونه های گیاهی به اثبات رسیده است و گونه های زیادی از گیاهان، *Brassica juncea*، *Thlaspi sp.*، *Salix spp*، *Populus spp*، *Helianthus* هم اکنون در حال استفاده تجاری یا گذراندن مراحل آزمایشی برای استفاده در پاک سازی محیط می باشد (۳۹). در این روش گیاهان ابرجاذبی که جزو گیاهان زراعی می باشند برای خاک های آلوده یا غنی از یک یا چند فلز استفاده می شود تا این مواد را در اندام های هوایی خود طی دوران رشد و نمو ذخیره کنند. این گیاهان جمع آوری و سوزانده می شوند و خاکستر حاصل که غنی از مواد مذکور است دفع می گردد. از این روش برای پاک سازی برخی از نقاط دنیا از آلودگی استفاده می شود.

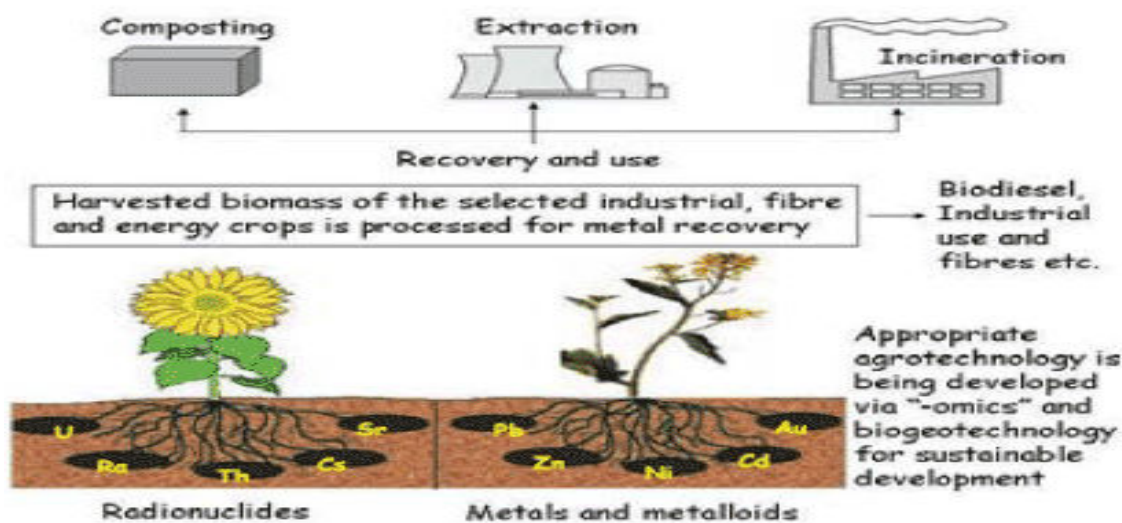
ترکیبات آلی به مولکول های ساده تر شکسته شده که می تواند به درون بافت گیاه وارد شوند (۳۶-۳۵).

مکانیسم های گیاه پالایی:

۱) Rhizofiltration: گیاهان بمنظور جذب، تغلیظ و رسوب مواد آلوده کننده آنها را توسط ریشه هایشان از چرخه انتقال خارج کرده و تجمع می دهند این عمل برای فلزاتی چون کادمیوم، مس، کروم، سرب و روی صورت می گیرد (۳۸-۳۷).

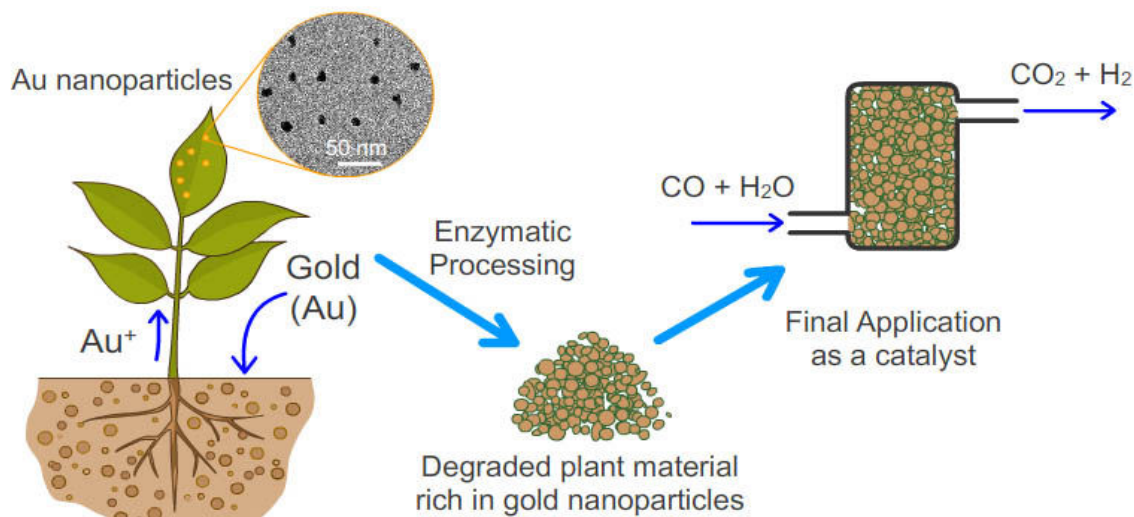
۲) Phytostabilization: این روش وابسته به توانایی ریشه برای دور ساختن و کاهش قابلیت دسترسی زیستی مواد آلوده کننده در خاک می باشد. این روش از بصورت جذب، رسوب، ایجاد کمپلکس و یا کاهش تعادل فلزی انجام می گیرد (۳۸-۳۷). هدف اولیه گیاهان کاهش مقدار آب تراوش شده از طریق ماتریکس خاک است که ممکن است منجر به تشکیل تراوشات خطرناک شود بنابراین از فرسایش خاک و توزیع مواد سمی به سایر نواحی جلوگیری می شود (۳۸-۳۷).

۳) Phytoextraction: این روش بهترین رویکرد برای برداشت مواد آلوده کننده از خاک و جداسازی آن بدون تخریب ساختمان و حاصلخیزی خاک می باشد. این روش به Phytoaccumulation نیز معروف می باشد (۳۸-۳۷). دو استراتژی اصلی این روش شامل موارد زیر می باشد: الف) Phytoextraction با کمک کلات یا Phytoextraction القاء شده، در این روش کلات های مصنوعی برای افزایش تحرک و جذب مواد آلوده کننده اضافه می شود (۳۸-۳۷). ب) Phytoextraction متمدادی و پیوسته، در این روش برداشت فلزات وابسته به توانایی طبیعی گیاه برای ترمیم می باشد (۳۸-۳۷). کشت گونه های گیاهی که توانایی تجمع غلظت های بالای

نمودار ۱: طرح شماتیک تکنولوژی سبز جهت پاکسازی فلزات سنگین و مواد رادیونوکلوئید از محیط های آلوده

انتقال فلز محلول به سمت دیواره ریشه را تسهیل می کنند. قابلیت جذب طلا توسط گیاهان از چند صد سال پیش شناخته شده است. اما گیاهی که بتواند آن را در غلظت بالا جذب کند شناخته نشده بود که علت آن مربوط به قابلیت انحلال پایین فلز طلا در محلول خاک است. برخی از گیاهان به طور طبیعی موادی از خود ترشح می کنند که می تواند فلز طلا را به صورت محلول در آورد ولی اغلب گیاهان چنین خاصیتی ندارند. در استفاده از گیاهان برای استخراج طلا از مواد شیمیایی استفاده می گردد این مواد زمانی استفاده می شوند که گیاه به حداکثر رشد و ماده خشک خود رسیده باشد و دارای بالاترین تعلق باشد (۳۹).

نمودار ۲: طرح شماتیک از نحوه انتقال و استخراج طلا بوسیله گیاه آفتابگردان

(۳۷-۳۸). فلزات سنگین اغلب به شکل یونی، کمپلکس و کلات های آلی غیره یونیزه می باشند. حلالیت این فلزات در خاک توسط PH، مقدار فلز، ظرفیت تبادل کاتیونی، محتوای کربن آلی، وضعیت اکسیداسیون ترکیبات معدنی و پتانسیل ردوکس سیستم کنترل می شود. با افزایش PH حلالیت کاتیون های فلزی کاهش می یابد. تحت شرایطی PH قلیایی و نزدیک خنثی که در اغلب خاک ها دیده می شود. فلزات کاتیونی به شدت به بخش دسی جذب سطحی شده و می تواند بوسیله اکسیدهای آبدار آهن، آلومنیوم یا منگنز موجود در خاک جذب سطحی شود (۳۷-۳۸).

عوامل موثر بر گیاه پالایی:

مهمترین عوامل در موفقیت گیاه پالایی به عنوان یکی از فن آوری های موجود در تمیز کردن محیط زیست شامل: توانایی حذف زیستی فلزات در خاک، توانایی گیاه در جذب، انتقال و تجمع فلزات سنگین در اندام ها و ریشه گیاه و فعل و انفعالات میکروبی گیاه

البته امروزه از تکنولوژی های مختلف و پیشرفته ای برای پاک سازی آلودگی های آب و خاک استفاده می شود که هزینه بالا، نیازمند نیروی کار بالا و در مورد خاک نیز مشکلات زیادی را بوجود می آورند (۳۹).

۲) استخراج فلزات کمیاب:

از گیاهان می توان برای استخراج فلزات کمیاب و دارای ارزش اقتصادی مانند طلا، نقره، پلاتینیوم و پالادیوم نیز استفاده نمود. این روش امروزه با نام **phytomining** یا استخراج فلزات توسط گیاهان شناخته می شود. گیاهان برای جذب فلزات دارای یک مکانیسم خاص فیزیولوژیک می باشند. آنها با ترشح ترکیبات کلاته شده از ریشه موجب افزایش انحلال فلز شده و جریان

در گیاه زراعی آفتابگردان که یکی از گیاهان مورد استفاده در استخراج طلا می باشد این دوره در زمان شروع گلدهی یا قبل از آن است (۳۹).

۴) **Phytovolatilization**: این روش شامل کاربرد گیاهان برای جذب آلودگی ها از خاک، تغییر شکل آنها به فرم فرار و وارد کردن آنها به اتمسفر می باشد. این روش در ابتدا برای برداشت جیوه بکار رفت. در این روش جیوه یونی به شکل جیوه فلزی که سمیت کمتری دارد تبدیل می شود. اشکال این روش این است که جیوه رها شده به اتمسفر مجدداً بوسیله بارندگی وارد چرخه اکوسیستم می شود (۳۷-۳۸).

۵) **Phytodegradation**: این روش شامل شکست مولکولهای آلی جذب شده توسط گیاه به مولکولهای ساده تر می باشد. گیاهان دارای آنزیم های بی نظیردی مالوناز، اکسیژناز ها و ردوکتازها هستند که می توانند فرایند شکست و تبدیل را انجام دهند

می باشد. متأسفانه به نظر می رسد، مکانیسم های اساسی بیولوژیکی رفع آلودگی گیاه هنوز به طور کامل مورد شناسایی قرار نگرفته اند و هنوز اطلاعات بسیاری در مورد فرآیندهای موثر در نحوه رفع آلودگی ناشناخته باقی مانده است (۴۳-۴۰).

مزایا و معایب گیاه پالایی:

این روش نیز مانند بسیاری از روش های دیگر مزایا و معایبی دارد که در اینجا به چند نمونه مهم آن اشاره شده است. از مهمترین مزایای این روش ارزان بودن، ایجاد شرایط مناسب برای رشد و استقرار گیاه، افزایش فعالیت های طبیعی پاک سازی، تغیر نکردن حاصل خیزی خاک بعد از برداشت فلزهای سنگین و دستخوردگی کم خاک، قابل استفاده برای ترکیبات آلی و معدنی متنوع، کاربرد های *In-situ* مقدار تخریب خاک را در مقایسه با روش های معمولی کاهش می دهد، کاربرد های *In-situ* گسترش آلودگی از طریق آب و هوا را کاهش می دهد، عدم نیاز به تجهیزات گران قیمت و افراد متخصص، ایجاد انرژی حرارتی در حجم وسیع با استفاده از انرژی پتانسیل ذخیره شده، همچنین حضور پوشش گیاهی در سطح خاک مانع از فرسایش و هدر رفت خاک و ایجاد گرد و غبار می شود (۳۸-۳۷). از مشخص ترین معایب این روش محدود به سایت های آلوده با عمق کم، زمان بر بودن آن (چندین سال طول می کشد تا یک سایت آلوده اصلاح شود)، محدود به سایت ها با آلودگی پائین می باشد، بیومس گیاهان تجمع کننده فلزات جز مواد زائد خطرناک به حساب می آیند و از این رو باید برای از بین بردن آنها توجه کرد، شرایط آب و هوایی فاکتور محدود کننده می باشد و مصرف و استفاده از بیومس گیاهی آلوده شده خطرناک است (۳۸-۳۷). از محدودیت های دیگر این روش مدت طولانی پالایش آلاینده ها، بقایای توده زیستی به جا مانده و دفع آن ها است (۴۴).

روش مطالعه

این مطالعه به روش مروری_توصیفی بر روی مطالعات انجام شده در مورد گیاه پالایی توسط گیاهان آفتابگردان بر مبنای مرور مقالات موجود جمع آوری گردید. سایت های مورد استفاده عبارت بودند از Elsevier - sid.ir - science direct - www.civilica.com. معیار ورود اطلاعات مقالات مرتبط با موضوع و حاوی کلمات کلیدی تحقیق بوده است.

بحث:

آفتابگردان یکی از بهترین گیاهان مورد استفاده جهت حذف فلزات سنگین از جمله کادمیوم و سرب می باشد. آفتابگردان می تواند به عنوان یک گیاه ذخیره کننده در خاک مناطق آلوده مورد استفاده قرار بگیرد. از مهمترین مزایای گیاه پالایی آفتابگردان در حذف آلاینده ها میتوان به سهولت استفاده و قیمت پایین آن اشاره نمود. ما در این مقاله بر آن شدیم تا گیاه پالایی بوسیله گیاه آفتابگردان را بررسی نماییم و به تحقیقات انجام شده در این زمینه بپردازیم. از جمله مهمترین نتایج مطالعات انجام شده در زیر اشاره می شود.

این روش نیز مانند بسیاری از روش های دیگر مزایا و معایبی دارد که در اینجا به چند نمونه مهم آن اشاره شده است. از مهمترین مزایای این روش ارزان بودن، ایجاد شرایط مناسب برای رشد و استقرار گیاه، افزایش فعالیت های طبیعی پاک سازی، تغیر نکردن حاصل خیزی خاک بعد از برداشت فلزهای سنگین و دستخوردگی کم خاک، قابل استفاده برای ترکیبات آلی و معدنی متنوع، کاربرد های *In-situ* مقدار تخریب خاک را در مقایسه با روش های معمولی کاهش می دهد، کاربرد های *In-situ* گسترش آلودگی از طریق آب و هوا را کاهش می دهد، عدم نیاز به تجهیزات گران قیمت و افراد متخصص، ایجاد انرژی حرارتی در حجم وسیع با استفاده از انرژی پتانسیل ذخیره شده، همچنین حضور پوشش گیاهی در سطح خاک مانع از فرسایش و هدر رفت خاک و ایجاد گرد و غبار می شود (۳۸-۳۷). از مشخص ترین معایب این روش محدود به سایت های آلوده با عمق کم، زمان بر بودن آن (چندین سال طول می کشد تا یک سایت آلوده اصلاح شود)، محدود به سایت ها با آلودگی پائین می باشد، بیومس گیاهان تجمع کننده فلزات جز مواد زائد خطرناک به حساب می آیند و از این رو باید برای از بین بردن آنها توجه کرد، شرایط آب و هوایی فاکتور محدود کننده می باشد و مصرف و استفاده از بیومس گیاهی آلوده شده خطرناک است (۳۸-۳۷). از محدودیت های دیگر این روش مدت طولانی پالایش آلاینده ها، بقایای توده زیستی به جا مانده و دفع آن ها است (۴۴).

آینده گیاه پالایی

اگرچه این علم هم اکنون با سرعت در حال توسعه است، اما بررسی ها نشان داده گیاه پالایی تجاری از لحاظ زمانی باید با دیگر فناوری های دیگر قابل رقابت کردن باشد. بیشتر آزمایش های گیاه پالایی در مقیاس آزمایشگاه در محیط هیدروپونیک انجام و فلزات سنگین به آنها داده شده است، در حالی که محیط خاک کاملاً متفاوت است. در خاک واقعی بسیاری از فلزات در شکل های نامحلول وجود دارند و قابلیت دسترسی آنها کم و این بزرگ ترین مشکل است. بسیاری از گیاهان هنوز شناخته نشده اند که باید شناسایی شوند و درباره فیزیولوژی آنها بیشتر دانست. بهینه سازی فرایند جذب فلزات

جدول ۱: مطالعات انجام شده در رابطه با حذف فلزات سنگین بوسیله گیاه آفتابگردان

ردیف	گیاه مورد مطالعه	فلز سنگین حذف شده	منبع
۱	آفتابگردان	کادمیوم	لطف الهی و همکاران
۲	آفتابگردان - کلزا	کادمیوم	خسروی و همکاران
۳	آفتابگردان	سرب	فتاحی کیاسری و همکاران
۴	آفتابگردان	کادمیوم	چن و ترسا
۵	آفتابگردان	کادمیوم و سرب	متشرع زاده و ثواقبی
۶	آفتابگردان	کادمیوم	شنگ و زیبا
۷	آفتابگردان	سرب	گلچین و همکاران
۸	آفتابگردان - یونجه - تاج خروس	کادمیوم	متشرع زاده و همکاران
۹	آفتابگردان	نیکل	جراح و همکاران
۱۰	آفتابگردان	کروم	سادات پیروز و همکاران
۱۱	آفتابگردان	کادمیوم و سرب	مصلحی و همکاران
۱۲	آفتابگردان	سرب	سرحدی و همکاران

لطف الهی و همکاران گزارش دادند که اغلب کادمیوم جذب شده توسط آفتابگردان در اندام هوایی انباشته شده است. غلظت کادمیوم در اندام هوایی آفتابگردان به ترتیب ۳۱ و ۷ میلی گرم در کیلوگرم وزن خشک گیاه است که این اختلاف در سطح ۰/۵٪ معنی دار است. غلظت کادمیوم در ریشه های آفتابگردان و سورگوم به ترتیب ۱۳ و ۱۵ میلی گرم در کیلوگرم وزن خشک گیاه می باشد که این اختلاف نیز در سطح ۰/۵٪ دارای تفاوت معنی دار است. غلظت کادمیوم در گیاهان کشت شده در خاک غیر آلوده صفر می باشد (۴۴).

خسروی و همکاران گزارش دادند که گیاه آفتابگردان می تواند به عنوان یک گیاه بیش اندوز در خاک های آلوده مورد استفاده قرار گیرد و تأثیر تیمارها بر افزایش مقدار فاکتور انتقال بیانگر تأثیر مثبت آنها بر افزایش کارایی گیاه پالایی می باشد (۴۵).

متشرع زاده و ثواقبی گزارش دادند که با افزایش سطوح کادمیوم و سرب در خاک، غلظت این عناصر سمی در اندام های گیاهی (ریشه و اندام هوایی) به طور معنی داری افزایش یافت. بر این اساس کادمیوم توانایی قابل ملاحظه ای در انتقال از ریشه به اندام هوایی نشان داد (۴۸).

شنگ و زیبا با استفاده از زاد مایه باکتری های مقاوم به کادمیوم، رشد گیاه آفتابگردان و جذب کادمیوم را بررسی نمودند. نتایج حاصله نشان داد کاربرد زادمایه سبب افزایش رشد آفتابگردان و بالا رفتن جذب کادمیوم گردید (۴۹).

گلچین و همکاران در بررسی نحوه توزیع سرب در اندام های مختلف آفتابگردان گزارش دادند میزان سرب موجود در اندام های گیاهی از غلظت قابل جذب این عناصر در خاک تبعیت میکرد و با افزایش غلظت سرب قابل جذب در خاک، غلظت آن در گیاه نیز افزایش یافت. حداکثر میزان تجمع در

لطف الهی و همکاران گزارش دادند که اغلب کادمیوم جذب شده توسط آفتابگردان در اندام هوایی انباشته شده است. غلظت کادمیوم در اندام هوایی آفتابگردان به ترتیب ۳۱ و ۷ میلی گرم در کیلوگرم وزن خشک گیاه است که این اختلاف در سطح ۰/۵٪ معنی دار است. غلظت کادمیوم در ریشه های آفتابگردان و سورگوم به ترتیب ۱۳ و ۱۵ میلی گرم در کیلوگرم وزن خشک گیاه می باشد که این اختلاف نیز در سطح ۰/۵٪ دارای تفاوت معنی دار است. غلظت کادمیوم در گیاهان کشت شده در خاک غیر آلوده صفر می باشد (۴۴).

خسروی و همکاران گزارش دادند که مصرف پتاسیم به طور معنی داری (P < ۰/۰۱) مقدار کادمیوم قابل استخراج با DTPA را در شرایط انکوباسیون افزایش داد و تفاوت بین اثر KCl و K₂SO₄ معنی دار بود. بنابراین بر اساس نتایج آزمایش گلخانه ای این گیاه برای گیاه جذبی کادمیوم مناسب می باشد (۴۵).

فتاحی کیاسری و همکاران گزارش دادند که مقدار ۱/۵ و ۳ میلی مول EDTA اثر معنی داری بر مقادیر سرب در ریشه و اندام هوایی گیاهان داشت. افزایش اسید سولفوریک در غلظت های یادشده با روند نامنظم، تغییراتی را در مقادیر سرب گیاهان ایجاد کرد (۴۶).

چن و ترسا نیز با افزودن مقدار ۰/۳ میلی مول EDTA به یک کیلوگرم خاک مشاهده کردند، مقدار زیست توده گیاه آفتابگردان نسبت به شاهد کاهش معنی داری (P < ۰/۰۱) داشته است، این محققان علت کاهش زیست توده آفتابگردان را به افزایش مقدار جذب کادمیم توسط گیاه نسبت دادند (۴۷).

همه کمتر بود و بیشترین غلظت باقی مانده تحت تاثیر کلات کننده ی کمپوست سه درصد وزنی بود. غلظت سرب و کادمیم جذب شده در بخش هوایی گیاه آفتاب گردان تحت تاثیر کلات کننده ی E_8C_8 از همه بیشتر بود و پس از آن تیمار E_8 موثرترین کلات کننده بود. غلظت سرب و کادمیم جذب شده در ریشه ی گیاه آفتاب گردان تحت تاثیر کلات کننده ی E_3C_8 نسبت به سایر کلات کننده ها بیشتر بود و در سطح ۱ درصد معنی دار شد (۵۵). سرحدی و همکاران در بررسی میزان توانایی جذب سرب بر برخی از خصوصیات مورفولوژیک و فیزیولوژیک گیاه آفتاب گردان گزارش دادند که گیاه آفتاب گردان دارای توانایی بالایی در جذب سرب میباشد در حالیکه تأثیر معنی داری بر روی خصوصیات مورفولوژیک ندارد (۵۶).

مزایای استفاده از گیاه پالایی آفتابگردان برای حذف فلزات سنگین عبارتند از: هزینه آن نسبت به سایر روشها ارزان تر و از نظر اجرا نیز ساده می باشد، دیگر مزیت های این روش طبیعی در رفع آلودگی خاک این است که به خاک آسیب نمی رساند و مواد شیمیایی خطرناک به طور عمده مصرف نمی شوند، عدم وجود آلودگی های ثانویه نظیر آلودگی های صوتی، عدم نیاز به تکنیک های پیچیده مهندسی برای اجرا و قابلیت استفاده برای گستره وسیعی از آلودگی ها.

از جمله مهمترین محدودیت های استفاده از گیاه پالایی آفتابگردان برای حذف فلزات سنگین عبارتند از کاهش غلظت آلاینده ها به مقدار زیاد نیاز به زمان طولانی دارد و استقرار سخت پوشش گیاهی در مکان های آلوده به علت سمیت می باشد.

نتیجه گیری

نتایج نشان داد که تفاوت معنی داری بین غلظت کادمیم در اندام هوایی و همچنین ریشه گیاه آفتابگردان وجود دارد. همچنین تفاوت معنی داری بین فاکتورهای انتقال و تجمع زیستی در گیاه آفتابگردان مشاهده شد بنابراین آفتابگردان پتانسیل استخراج گیاهی بالاتری نسبت به بسیاری از گیاهان دارد. در مجموع با توجه به سمیت فلزات کادمیم و سرب حتی در غلظت های کم، باید توجه کافی به منابع ورودی این آلاینده به محیط زیست معطوف گردد. از سوی دیگر شناسایی، جداسازی و کاربرد باکتری های بومی محرک رشد گیاه و مقاوم به تن شها نیز به واسطه تاثیر بر رشد گیاه آفتابگردان، تنش وارده را کاسته و به بهبود رشد گیاه آفتابگردان کمک می کنند. بر اساس نتایج تحقیق، کادمیم دارای توانایی بالایی در انتقال از

ریشه و اندام هوایی در دانه آفتابگردان به ۳/۱ میلی گرم در کیلوگرم گزارش شد (۵۰).

خسروی و همکاران در بررسی تاثیر کلرید پتاسیم بر جذب کادمیم و ارتقای گیاه پالایی آن توسط کلزا و آفتابگردان در یک خاک آلوده به کادمیم منطقه انگوران زنجان گزارش دادند که بیشترین مقدار جذب کادمیم توسط آفتابگردان ($84/57$ میکرو گرم در گلدان) با مصرف ۲۰۰ میلی گرم K_2O خاک بدست آمد (۵۱).

متشرف زاده و همکاران در بررسی گیاه جذبی کادمیم در سه گیاه مختلف زراعی و غیر زراعی (یونجه، آفتابگردان و تاج خروس) گزارش گردید با افزایش غلظت کادمیم در خاک غلظت این عنصر در ریشه و اندام هوایی گیاهان نیز افزایش یافت. بیشترین غلظت کادمیم در اندام هوایی در بین سه گیاه در آفتابگردان گزارش گردید. همچنین بیشترین میزان جذب کادمیم نیز در آفتابگردان و تاج خروس گزارش گردید (۵۲).

جراح و همکاران در بررسی تأثیر تلقیح قارچ گلوموس موسه ای و ای دی تی ۱ بر پالایش یک خاک آهکی آلوده به سطوح مختلف نیکل توسط آفتاب گردان گزارش دادند که با تلقیح قارچ و یا کاربرد EDTA میزان جذب نیکل در اندام هوایی آفتاب گردان افزایش یافت. در بالاترین سطح نیکل با تلقیح قارچ و یا کاربرد EDTA کارایی جذب و استخراج آفتاب گردان افزایش، اما کارایی انتقال آفتاب گردان کاهش یافت (۵۳).

سادات پیروز و همکاران در بررسی معدن کرومیت شهرستان بافت از گیاه آفتابگردان جهت بررسی میزان تجمع دهندگی کروم توسط بخش های مختلف گیاه مورد بررسی قرار و گزارش دادند که آفتابگردان بیشترین میزان کروم را در ریشه در مقایسه با اندام هوایی تجمع داده است و از این راه در مقابل فلز سنگین کروم مقاومت نشان داده است (۵۴).

مصلحی و همکاران در بررسی میزان جذب سرب و کادمیم در گیاه آفتاب گردان با کلات کننده ی کمپوست زباله ی شهری نسبت به سایر کلات کننده ها گزارش دادند که غلظت سرب باقی مانده در خاکی که به میزان ۲۰۰ میلی گرم بر کیلوگرم آلوده شده بود و تحت تاثیر کلات کننده ی کمپوست زباله ی شهری با غلظت 16.603 نسبت به سایر خاکها بیشتر بود و کمترین غلظت سرب باقی مانده در خاک آلوده به سرب در تیمار EDTA و سرب ۱۰۰ میلی گرم بر کیلوگرم خاک مشاهده شد. غلظت سرب و کادمیم باقی مانده در خاک پس از انجام آزمایش تحت تاثیر کلات کننده ی E_8 نسبت به سایر کلات کننده ها از

و انهدام مواد گیاهی آلوده و حجم عظیم بیومس تولید شده نوعی معطل بشمار می رود که باید کاهش داده شود.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله کمال تشکر را از معاونت توسعه پژوهش و فناوری دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز دارند.

References

1. Yang XE, Long XX, Ye HB, He ZL, Calvert DV, Stoffella PJ. Cadmium tolerance and hyperaccumulation in a new Zn hyperaccumulating plant species (*Sedum alfredii* Hence). *J Plant Soil* 2004;259:181-189.
2. Dinakar N, Nagajyothi PC, Suresh S, Udaykiran Y, Damodharam T. Phytotoxicity of cadmium on protein, praline and antioxidant enzyme activities in growing *Arachis hypogaea* L. seedling. *J Environ Sci* 2008;20: 199-206.
3. Pal M, Horvath E, Janda T, Paldi E, Szalai G.. Physiological changes and defense mechanisms induced by cadmium stress in maize. *J Plant Nutr Soil Sci* 2006;169: 239-246.
4. Joner EJ, Leyval C, Colpaert JV. Ectomycorrhizas impede phytoremediation of polycyclic aromatic hydrocarbons (PAHs) both within and beyond the rhizosphere. *J Environ Poll* 2006;142: 34-38.
5. Maradanpour F, Mehrabi AM. The use of biotechnology in relation to phytoremediation. Regional Conference on Food and Biotechnology, Islamic Azad University of Kermanshah 2008;1-5.
6. Sadat Taghavirad S, Davar H, Mohammadi MJ. The a study on concentration of BETX vapors during winter in the department of ports and shipping located in one of the southern cities of Iran. *Int J Cur Life Sci*. 2014; 4(9): 5416-5420.
7. Geravandi S, Mohammadi MJ, Goudarzi G, Ahmadi Angali K, Neisi AK, Zalaghi E. Health effects of exposure to particulate matter less than 10 microns (PM10) in Ahvaz. *J Qazvin Univ Med Sci*. 2014;18(5):45-53.
8. Johnson DL, Anderson DR, McGrath SP. Soil microbial response during the phytoremediation of a PAH contaminated soil. *J Soil Bio & Bioch* 2005;37: 2334-2336.
9. Goudarzi G, Geravandi S, Naimabadi A, Mohammadi MJ, Neisi AK, sadat Taghavirad S. ریشه به اندام هوایی و تجمع در گیاه آفتابگردان در خاک های آهکی بوده لذا با توجه به سمیت بالای این فلز برای گیاه و خطر ورود به زنجیره غذایی لازم است به منظور اطمینان از سلامت محصول، دقت و نظارت کافی در مراحل مختلف تولید تا مصرف محصولات کشاورزی به عمل آید. غلظت سرب و کادمیم جذب شده در بخش هوایی گیاه آفتابگردان نسبت به ریشه ی گیاه بیشتر بوده است. مهمترین چالش پیش روی گیاه پالایی، تخریب Cardiovascular deaths related to Carbon monoxide Exposure in Ahvaz, Iran. *Iranian J Health, Safety & Environ*. 2014; 1(3):126-131.
10. Available at: <http://mschat.blogsky.com/1390/01/28/post-189>.2013.
11. Mattina MJ, Lannucci-Berger W, Musante C, White JC. Concurrent plant uptake of heavy metal and persistent organic pollutants from soil. *J Environ Poll* 2003;124:375-378.
12. Chen H and Cutright TJ. The interactive effects of chelator, fertilizer, and rhizobacteria for enhancing phytoremediation of heavy metal contaminated soil. *J Soils Sedi* 2002;2: 203-210.
13. Fayiga AO, Ma LQ, Cao X and Rathinasabapathi B. Effects of heavy metals on growth and arsenic accumulation in the arsenic hyper accumulator *Petri vitiate* L. *J Environ Poll* 2004;2: 289-296.
14. Dushenkov S, Kapulnik Y. Phytofiltration of metals. In: I. Raskin and B.D. Ensley (Eds), *Phytoremediation of Toxic Metals: Using Plants to Clean Up the Environment*. John Wiley and Sons, Inc. New York 2002:89-106.
15. McGrath SP, Sidoli CMD, Baker AJM, Reeves RD. The potential for the use of metalaccumulating plants for the in situ decontamination of metal-polluted soils. *PP*. 1993:673-677.
16. Raskin I, Kumar PB, Dushenkov V, Salt DE. Bioconcentration of heavy metals by plants. *Curr Opin. J Biotechnology* 1994;5:285-290.
17. Mertens J, Vervaeke P, Meers E, Tack FMG. Seasonal changes of metals in willow. stands for phytoremediation on dredged sediment. *J Environ Sci Technol* 2006;40: 1962-1968.
18. Zallaghi E, Goudarzi G, Geravandi S, Mohammadi MJ, Vosoughi Niri M, Vesyi E. Estimating the prevalence of cardiovascular and respiratory diseases due to particulate air pollutants in Tabriz air. *Sci J Ilam Univ Medi Sci*. 2014;22(1):84-91.

19. Prasad MNV. Sunflower (*Helianthus annuus* L.) - A Potential Crop for Environmental Industry. *J HELIA* 2007;30(46):167-174.
20. Bragato M, El Seoud OA. Formation, properties, and *bex situ* soil decontamination by vegetable oil-based micro emulsions. *J Surfactants Deterge* 2003; 6:143– 50.
21. Pannu JK, Singh A, Ward OP. Vegetable oil as a contaminated soil remediation amendment: application of peanut oil for extraction of polycyclic aromatic hydrocarbons from soil. *J Process Biochem* 2004; 39:1211– 6.
22. Isosaari P, Tuhkanen T, Vartiainen T. Use of olive oil for soil extraction and ultraviolet degradation of polychlorinated dibenzo-p-dioxins and dibenzofurans. *J Environ Sci Technol* 2001; 35:1259– 65.
23. Mauskar JM. Cadmium –An Environment Toxicant, Central Pollution Control Board, Ministry of Environment & Forests, Govt of India, Parivesh Bhawan, East Arjun Nagar, Delhi 2007:11-32.
24. Lombi e, Zhao F, Dunham S and McGrath P. Phytoremediation of heavy metal-contaminated soils. *J Environ Qual* 2001;30:1919-1926.
25. Chaney RL, Malik M, Lim YM, Brown SL, Brewer EP, Angle JS, Baker AJM. Phytoremediation of soil metals. *J Curr Opinion Biotechnol* 1997;8:279-284.
26. Baker AJ, Reeves RD, Hajar AS. Heavy metal accumulation and tolerance in British populations of the metallophyte *Thlaspi caerulescens* J & C Presl (Brassicaceae). *J New Phyto* 1994;127: 61-68.
27. Terry N, Banuelos G. Phytoremediation of Contaminated Soil and Water. Lewis Pub, Boca Raton 2000.
28. Blaylock MJ, Salt DE, Dushenkov S, Zakharova O, Gussman C, Kapulnik Y. Enhanced accumulation of Pb in Indian mustard by soil-applied chelating agents. *J Environ Sci Technol* 1997;31:860–865.
29. Raskin I, Ensley BD. Phytoremediation of Toxic Metals Using Plants to Clean Up the Environment. Wiley-Interscience Publication 2000.
30. Davis A, Drexler JW, Ruby MV, Nicholson A. Micro mineralogy of mine wastes in relation to lead bioavailability, Butte, Montana. *J Environ Sci Technol* 1993;27:1415–1425.
31. Zhang M, Alva AK, Li YC, Calvert DV. Chemical association of Cu, Zn, Mn, and Pb in selected sandy citrus soils. *J Soil Sci* 1997;162:181– 188.
32. Available at: <http://farhadbayat.persianblog.ir/post/22.2013>.
33. Available at: <http://www.pezeshk.us/?p=22941.2013>.
34. Available at: <http://fa.wikipedia.org/wiki.2013>.
35. Available at: <http://giaheteshne.persianblog.ir/post/433.2013>.
36. Ghosh M, Singh SP. A review on phytoremediation of heavy metals and utilization of its byproducts. Biomass and Waste Management Laboratory, School of Energy and Environmental Studies Faculty of Engineering Sciences, Devi Ahi. 2005.
37. Available at: <http://plantbiotech.mihanblog.com/post/110.2013>.
38. Vinita B. Phytoremediation of toxic metals from soil and waste water. *India J Environ Biology* 2007;28(2) 367-376.
39. Available at: <http://bionewsonline.com/htm.bioremediation>
40. Salamat nejad N. Environmental effects of heavy metal. MS Thesis environment, University of Ahvaz 2002.
41. Available at: <http://www.drkasraie.blogfa.com/post-8.aspx.2013>.
42. Gardea JL, Rosaa G. heavy of Phytoremediation . coordination metal the of study and metals ,spectroscopy Reviews Chemistry Coordination X -absorption yrayb 2005:249-97.
43. Khan AG. Role of soil microbes in the rhizospheres of plants growing on trace metal contaminated soils in phytoremediation. *J Trace Elem Med Bio* 2005;18: 355-364.
44. lotf alahi B, Hodaji M. Phytoremediation of cadmium contaminated soil by plants, sunflower and sorghum .5th Conference New Ideas in Agriculture. Islamic Azad University Isfahan Branch, Faculty of Agriculture 2010:27-28.
45. Khosravi F. The effect of different doses of potassium on phytoremediation of soil contaminated with cadmium. *J Agriculture* 2010;90:57-64.

46. Fatahi Kiasari A. Effect of sulfuric acid and EDTA on Phytoremediation of lead in soil by three sunflower, corn and cotton. Science and Technology of Agriculture and Natural Resources. J Water and Soil Sci 2009;14(51):57-68.
47. Chen H, Teresa C. EDTA and HEDTA effects on Cd, Cr and Ni uptake by *Helianthus annuus*. J Chemosphere 2001;45:21-28.
48. Motesharezadeh B, Savaghebi-Firoozabadi GR, Mirseyed Hosseini H, Alikhani HA. Study of the enhanced phytoextraction of cadmium in a calcareous soil. Int J Environ Res 2010;4(3): 525-532.
49. Sheng XF, Xia JJ. Improvement of rape (*Brassica napus*) plant growth and cadmium uptake by cadmium-resistant bacteria. J Chemosphere 2006;64: 1036-1042.
50. Gholchin A, Atash nama K, Takasi M. Study of the distribution of lead in different parts of sunflower and rapeseed oil as a producer. Proceedings of the International Conference on Soil, Environment and Sustainable Development 2005:305-306.
51. Khosravi F, Savaghebi GH, Farahbakhsh M. Effect of potassium chloride on cadmium uptake by canola and sunflowers in a contaminated soil. J water and soil 2008;23(3):28-35.
52. Motashareh zadeh B, Savaghebi GH. Sunflower investigates the response to cadmium and lead toxicity with the use of plant growth promoting bacteria in a calcareous soil. J Soil and Water 2010;25(5):1069-1079.
53. Jarah M, Ghasemi R, Maiel S. efficiency of carbuncular mycorrhizal fungi and ethylene demine tetra acetic acid on nickel refining calcareous soil contaminated by sunflower. 1st National Conference on phytoremediation, International Centre for Science and High Technology and Environmental Sciences. Kerman, Iran 2010:152-156.
54. Sadat Piroz P, Manochehri KH. Study of phytoremediation of chromium by sunflower. 1st National Conference on phytoremediation, International Centre for Science and High Technology and Environmental Sciences. Kerman, Iran 2010:146-149.
55. Moslehi A, Fekri M, Mahmood Abadi M. Effects of EDTA and municipal solid waste compost on different levels of lead and cadmium in soil and phytoremediation of these elements by sunflower. 1st National Conference on phytoremediation, International Centre for Science and High Technology and Environmental Sciences. Kerman, Iran 2010:187-189.
56. Sarhadi S, Riahi A, Shabazi A. Effects of lead on some morphological and physiological traits of sunflower seedlings. 1st National Conference on phytoremediation, International Centre for Science and High Technology and Environmental Sciences. Kerman, Iran 2010:107-111.

Phytoremediation of by Helianthus plant

A.Neisi^{1, 2}, M. Vosoughi², M.J. Mohammadi^{2*}, B. Mohammadi³, A Naeimabadi⁴

1 Environmental Technologies Research Center, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

2 Department of Environmental Health Engineering, School of Public Health, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

3 Department of Biology Payam Nour University Tehran units, Tehran, Iran

4 Department of Environmental Health, School of Public Health, North Khorasan University of Medical Sciences, Bojnourd, Iran

*Corresponding Author: *M.J. Mohammadi, Department of Environmental Health Engineering, School of Public Health, Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran*

Email: javad_sam2000@yahoo.com

Phone number: +989355439707

Abstract

Background and Aims: The environmental pollution induces rapid development of new technologies cases problems such as pollution of soil, water and air. Heavy metals contaminated can disturb Biodiversity soil. Phytoremediation is one of them new techniques in cleared of heavy metals in soil. A Phytoremediation method enables leaving a contaminated soil from the elements with accumulation of heavy metals in the shoots of plants. The purpose of this study was to evaluate the removing heavy metals in contaminated soil by phytoremediation.

Materials and Methods: This study performs on studies by reviewed _ descriptive, the effects of flooding and erosion, on environmental pollution and disasters; were collected based on available reviewed articles. Criteria for entry data was related to articles the topic and containing research keyword.

Results: The results showed significant differences are between cadmium concentrations in plant shoots and roots of Helianthus plants. Also significant differences observed between Transfer factors and bioaccumulation in another species, therefore extracted potential sunflower plant higher than sorghum. The results showed that the distribution of lead in different organs of sunflower plant can had complied concentrations absorb in lead levels of these elements in soil and with increasing concentrations of soluble lead in soil, were also increased lead concentration in plants.

Conclusion: lead and cadmium were absorbed in sunflower shoot plant higher than root.

Keywords: cadmium, lead, Phytoremediation, Helianthus.